

Психологічні особливості монетарної поведінки в різні вікові періоди

Никоненко О. В.

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: svetlos33@gmail.com*

Трансформація соціально-економічних відносин сучасного українського суспільства, кризовий характер української економіки, зміна системи монетарних уявлень, орієнтацій, менталітету визначають необхідність вивчення феномену монетарної поведінки та її детермінант у різних суб'єктів монетарних відносин.

Монетарна поведінка-це модифікація соціально-економічної поведінки, що визначає особливості поводження з грошовими ресурсами суб'єкта монетарних відносин [4].

Монетарна поведінка, з одного боку, обумовлена механізмом самої монетарної сфери, з другого боку, детермінована індивідуально-психологічними характеристиками особистості. Виходячи їх цього, можливе виділення наступних підходів в дослідженні монетарної поведінки: утилітарного адаптаційного, динамічного.

Утилітарний або ціннісний підхід робить упір на актуалізацію потреб особистості та їх задоволення. Монетарну поведінку людини можна розуміти як процес цілеспрямованої активності відповідно до значущих грошових інтересів і потреб. Як основний грошовий інтерес людини виступає інтерес поліпшення свого матеріального положення. Основні потреби виражаються в отриманні доходів, що забезпечують гідний рівень життя. У основі монетарних інтересів і потреб лежать інтеріоризовані зразки матеріального добробуту суспільства, а також уявлення людей про справедливість і рівність, значення грошей в житті людини.

Монетарна поведінка є певний процес дій, вчинків, що здійснюються суб'єктами монетарних відносин. У динамічному аспекті монетарна поведінка є діяльністю, що безпосередньо залучена в процеси отримання грошових доходів, їх використання і накопичення, включаючи процеси прийняття рішень.

Суб'єкти монетарних відносин діють в конкретних соціально-економічних умовах. Виникає необхідність пристосування їх пристосування до даних умов. У цьому контексті монетарна поведінка виступає як адаптаційний процес.

В рамках теорії монетарної поведінки необхідно розрізнити поняття “моделі монетарної поведінки” та “стратегії монетарної поведінки”. Модель монетарної поведінки розуміється як загальноприйнятий в суспільстві спосіб поводження з грошовими ресурсами. Стратегії монетарної поведінки-це індивідуальні поведінкові схеми, що з одного боку обумовлені досвідом особистості в сфері монетарних відносин, особистісними якостями, цінностями, а з іншого боку формуються в рамках заданих соціальних стереотипів поведінки.

Аналізуючи структуру та функції монетарної поведінки, дослідники в галузі економічної психології виділяють основні мотиви витрат грошей та відповідні їм моделі монетарної поведінки [1].

Раціональна модель базується на суворому розрахунку доходів та витрат, незалежно від того, які цілі переслідуються: споживання, інвестування. В. Верховін відмічає, що в даній моделі, величина витрачених ліквідних коштів співвідноситься з користю від цих витрат та відповідає величині зусиль, необхідних для отримання прибутку.

Традиційна модель відтворює стереотипи та соціальні звички поводження з грошима. Характерна для масових користувачів грошей, які реалізують операції отримання доходу, купівлі-продажу, витрат, накопичень, примітивного балансного обліку. Структуру мотивації цієї моделі монетарного поведінки можуть становити раціональні, об'єктивні та ірраціональні елементи в різних їх поєднаннях. Традиційні моделі поведінки бувають моментальні та пролонговані. Моментальні моделі дозволяють в разі необхідності обмінювати грошові кошти на блага та послуги різного призначення. Пролонговані моделі припускають цільове резервування грошей на більш менш тривалий термін для придбання благ.

Альтруїстичні моделі засновані на витратах та передачі ліквідних засобів з метою надання допомоги суб'єктам, які потребують економічної або соціальної підтримки. В основі мотивації та поведінки цього типу лежать:

- співпереживання, що стимулюють нехтувати прагматичними та утилітарними інтересами;
- моральні установки;
- релігійні приписи, направлені на стримування егоїстичних мотивів;
- очікування збоку соціального оточення;
- почуття провини перед незаможними [1].

Афектно-іраціональні моделі проявляється в абсолютизації функції грошей й можуть з'являтися як наслідок масового психозу і групових афектів. Одним з різновидів такої поведінки є інфляційна поведінка. Основними мотивами інфляційної поведінки виступають-страх знецінення своїх доходів і грошових накопичень, страх втрати частини матеріального багатства (інфлятофобія).

В рамках моделей монетарної поведінки розвиваються індивідуальні стратегії поводження з грошовими ресурсами: накопичення, страхування (створення певного грошового резерву), інвестування, позиково-боргова стратегія. Узагальнюючи дані стратегії, Д. Стребніков, В. Тапіліна, Т. Богомолва запропонували наступні типи монетарної поведінки: накопичувальний тип монетарної поведінки (основний мотив фінансова стабільність); позиковий тип монетарної (розвинений мотив підвищення матеріального добробуту за рахунок кредитів та інвестування); пасивний тип монетарної поведінки-(домінуючий мотив споживання, використання грошей одновимірне-на побутові потреби) [4].

Дослідженням стратегій монетарної поведінки в умовах соціально-економічних змін займалися І. Задорін, О. Кузьміна, І. Гребанова й встановили, що для представників старшого покоління характерна стратегія страхування (відкладання грошей на "чорний день"), яка була поширена в радянські часи. Представники середнього віку демонструють стратегію накопичення, а молодь, включаючи студентів використовують змішані стратегії та схильні інвестувати гроші. Більше того молоді люди прагнуть вкладати кошти не тільки в банківські установи під процент, але і у власний розвиток (отримання освіти, навчання за кордом, відкриття власної справи) [3]. З іншого боку молодь віком 18- 24 роки менш самостійна в ухваленні фінансових рішень і рідше це робить, а також менше планує фінансові витрат.

Згідно іншого дослідження [4] з віком монетарна поведінка молодої людини стає більш раціональною. В 22-23 роки відбувається перехід від пасивних форм монетарної поведінки до активних (грошові операції з депозитами, вкладання грошей у власний

бізнес). Особливістю монетарної соціалізації в період юності (17-21 рік) є виникнення психоемоційного комплексу-блокування активності в сфері монетарних відносин реакціями страху, тривоги, сорому. Дані емоційні реакції частково спричинені низьким ступенем задоволеності потреби в соціальній та економічній безпеці у студентів, пов'язані з невпевненістю у майбутньому матеріальному забезпеченні в кризових умовах української економіки [5]. Таким чином, посилюється роль емоційного компонента монетарної соціалізації на поведінковий.

Таким чином, монетарна поведінка етапі юності відрізняється гнучкістю, здатністю переключатися від однієї стратегії монетарної поведінки до іншої, що обумовлено гнучкістю психічних процесів та особливостями умов життя (відсутність стабільного заробітку, фінансова залежність від батьків). Ключовою детермінантою монетарної поведінки в юнацькому віці є ціннісна орієнтація на саморозвиток та самореалізацію. Натомість в більш старшому віці переважає поведінкова стратегія заощадження грошей, що обумовлено прагненням зрілих людей до безпеки та фінансової стабільності.

Список використаних джерел

1. Зубіашвілі І. К. Дослідження психологічних особливостей монетарної культури старшокласників / І. К. Зубіашвілі // *Організаційна психологія. Економічна психологія: науковий журнал*, 2016.-№4 (7).-К. : «ЛОГОС». –С. 55-61 (0,6 д.а.).
2. Карамушка Л. М. Ставлення до грошей: вітчизняний та зарубіжний досвід досліджень / Л. М. Карамушка, О. Г. Ходакевич // *Актуальні проблеми психології. Т. 1: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія* : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки.-К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2006.-Ч. 17.-С. 81–85.
3. Никоненко О. В. Структурно-функціональна модель монетарної соціалізації/ О. В. Никоненко // *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України/ За ред. С. Д. Максименка.– Т. 11-Вип.10 .-К: Фенікс, 2014.-С. 145-157.*
4. Мяленко В. В. Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді. : Дис... канд. наук: 19.00.05-соціальна психологія; психологія соціальної роботи. Інститут соціальної та політичної психології АПН України, Київ, 2008.-233с.
5. Петровська Т. В. Соціально-психологічні фактори економічної поведінки / Т. В. Петровська // *Соціальна психологія.– 2004.–№ 4.– С. 23 –27.*